

Krzysztof Koreleski

ZASADY TWORZENIA I ZARZĄDZANIA UŻYTKAMI EKOLOGICZNYMI W POLSCE

Streszczenie

W pracy zarysowano genezę, przedmiot ochrony i kryteria wyznaczania użytków ekologicznych – czyli niewielkich obszarów o unikalnych wartościach środowiska przyrodniczego. Omówiono procedurę ich tworzenia (od inwentaryzacji przyrodniczej po rejestrację) oraz instytucje uczestniczące w tym procesie. Określono zasady gospodarowania użytkami ekologicznymi i ich odzwierciedlenie w dokumentach planistycznych – oparte na zakazach, nakazach i ograniczeniach. Użytki ekologiczne w zasadzie nie są wykorzystywane produkcyjnie, a zarządzanie nimi zależy od tego, kto jest właścicielem gruntów, na których się znajdują (państwo, gmina, osoba prywatna). Na ogół trudno jest uzyskać zgodę właściciela na utworzenie takiego użytku – dlatego też większość obiektów jest własnością Skarbu Państwa, w tym najczęściej nadleśnictw. Obserwuje się także wypadki wykupywania i dzierżawienia cennych ekologicznie miejsc przez organizacje społeczne.

Obserwacje wykazują, iż nie zawsze użytki ekologiczne są ujmowane w ewidencji gruntów oraz w planach miejscowych. We wnioskach autor postuluje: upowszechnianie tworzenia użytków ekologicznych jako formy ochrony cennej przyrody, przestrzeganie obowiązku ich ewidencjonowania, utworzenie monitoringu użytków ekologicznych oraz powierzenie zarządu nad nimi odpowiednim służbom ochrony przyrody.

Użytki ekologiczne mają istotną wartość dla społeczeństwa, gdyż zapewniają wyższą jakość środowiska, niekiedy wspierają efekty gospodarowania, służą celom rekreacji i dydaktyki.

Słowa kluczowe: użytki ekologiczne, geneza, tworzenie, zarządzanie

WSTĘP

Użytki ekologiczne, jako nowa kategoria obiektów chronionych, zostały wprowadzone przez ustawę o ochronie przyrody z 1991 roku w celu objęcia ochroną na ogół niewielkich obszarów o cennych i unikalnych wartościach środowiska naturalnego. Użytki ekologiczne tworzone są zarówno na poziomie gminy, jak i województwa i uwidaczniane w ewidencji gruntów oraz w planie miejscowym. Obszar użytku na ogół wyłączony jest z produkcji, ale prawidłowo zarządzany spełnia funkcje zarówno ekologiczne, jak i społeczne.

Z przyczyn najczęściej natury ekonomicznej, konieczności przestrzegania określonych nakazów i zakazów w odniesieniu do użytków ekologicznych, są one nadal mało powszechną formą ochrony [Korelski 2004].

Celem pracy jest przedstawienie genezy, kryteriów wyznaczania oraz cyklu tworzenia użytków ekologicznych, a także implikacji wynikających z zasad gospodarowania oraz sposobu zarządzania tą formą indywidualnej ochrony przyrody – bowiem w literaturze naukowej mało jest opracowań dotyczących tej problematyki. W pracy zastosowano metodę analizy porównawczej i logicznej, opierając się na danych zaczerpniętych z literatury przedmiotu, głównie przepisach prawnych oraz materiałach własnych.

GENEZA, PRZEDMIOT OCHRONY I KRYTERIA WYZNACZANIA UŻYTKÓW EKOLOGICZNYCH

Użytki ekologiczne tworzone są na ogół na terenach zakwalifikowanych w ewidencji gruntów czy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego jako nieużytki czyli tereny nieprzydatne do produkcji rolnej i leśnej oraz niewykorzystywane do działalności gospodarczej, a zatem uznawane za grunty nieproduktywne [Ostrowski, Mościcka 2002]. Cechy użytku ekologicznego mają formy traktowane jako nieużytki pochodzenia naturalnego, a także inne pod warunkiem, że ich geneza nie jest wynikiem zniszczenia życia biologicznego poprzez działalność człowieka. Użytki te tworzy się na przykład w miejscach wystąpienia klęsk ekologicznych, gdzie następuje sukcesja roślinna, czy na bazie gruntów marginalnych w obrębie rolniczej przestrzeni produkcyjnej wyłączonych z użytkowania ze względów ekonomicznych lub przyrodniczych. Wadliwość gruntów marginalnych może wynikać z niekorzystnych właściwości fizykochemicznych, wodnych,

geomechanicznych (intensywna erozja czy denudacja), czy naruszenia ekologicznych walorów środowiska poprzez zanieczyszczenie gleb i roślin. Są to zatem najczęściej grunty klas od V do VI RZ włącznie. Ukierunkowana restytucja ekologiczna gruntów marginalnych, pozwalająca na odtworzenie naturalnych walorów przyrodniczych, poprawę bioróżnorodności może doprowadzić do wytworzenia biocenoz, które nabiorą cech użytku ekologicznego. Największe szanse ma ukształtowanie prawnie chronionych użytków ekologicznych w wyniku restytucji gruntów marginalnych, występują one na siedliskach bagiennych. Na terenach leśnych, obok cennych fragmentów sylwoekosystemów, są to najczęściej polany (hale), wydmy, obiekty wodne, urwiska, natomiast na terenach rolniczych płaty naturalnej roślinności, różne obiekty hydrograficzne, wydmy, kamieńce, strome stoki itp. [Koreleski 2004]. Niektóre z nich, jak zagłębienia poeksploatacyjne pozostawione naturze, obszary wyrębów (bez odnowień drzewostanu), czy dawne odłogi objęte naturalną sukcesją roślinną o znacznej bioróżnorodności wytworzone zostały pod wpływem działalności antropogenicznej. Długo odłogowane grunty orne mogą być przekwalifikowane na użytki ekologiczne, jeśli w ich zbiorowiskach roślinnych występują gatunki rzadkie, chronione, zagrożone wyginięciem, o dużych walorach krajobrazowych, zapobiegające erozji wodnej na stromych stokach. Podobnie jest z użytkami zielonymi, na których występują rośliny chronione. Większość odłogowanych gruntów ornich oraz użytków zielonych nie spełnia jednak powyższych kryteriów – z powodu zmniejszenia ich bioróżnorodności, nadmiernego rozwoju populacji gryzoni, płazów i gadów – co powoduje nawet degradację środowiska, obniżenie turystycznej atrakcyjności terenu itp.

Reasumując, przedmiotem ochrony w użytkach ekologicznych mogą być gatunki chronione lub zagrożone, siedliska (biotopy), walory krajobrazowe czy różne cechy abiotyczne (rzadko występujące gleby, osobliwe stosunki wodne, specyficzne ukształtowanie terenu itp.).

Poprzez analizę informacji przestrzennych zawartych w bazach danych dotyczących gruntów marginalnych, terenów podmokłych czy gruntów nieproduktywnych można określać występowanie oraz prognozować tworzenie użytków ekologicznych na danym obszarze [Ostrowski, Mościcka 2002].

Przy wyznaczaniu użytków ekologicznych bierze się pod uwagę przede wszystkim ich walory przyrodnicze, jak też kryteria ekonomiczne – niska opłacalność użytkowania spowodowana niską wydajnością, odległością, kosztami transportu itp. Stosuje się następujące

kryteria przyrodnicze przy typowaniu użytków ekologicznych: bioróżnorodności, utrzymania roślin rzadkich lub chronionych, ochrony zwierząt, siedliskowe, spadków terenu i estetyki krajobrazu.

Podstawowym zadaniem użytków ekologicznych jest zwiększenie bioróżnorodności ekosystemów, która niejako gwarantuje ich przetrwanie. Różnorodność biologiczna przyczynia się do trwałości ekosystemu oraz powoduje prawidłowe jego funkcjonowanie. Bioróżnorodność stabilizuje równowagę biologiczną, powoduje tworzenie stanu homeostazy, czyli zharmonizowanego funkcjonowania ze środowiskiem, które wykazuje odporność na ujemne oddziaływania czynników środowiskowych i antropogenicznych. Równowaga ekologiczna jest tym stabilniejsza, im więcej gatunków współwystępuje na danym terenie.

Występowanie na danym obszarze gatunków roślin prawnie chronionych lub rzadkich jest częstym kryterium przy tworzeniu użytków ekologicznych. Zazwyczaj są to niewielkie obszary łąkowo-pastwiskowe, na których występują zagrożone gatunki. Korzyści gospodarcze z tych obszarów nie mają właściwie znaczenia wobec znaczenia ekologicznego. Często bowiem znajdują się tam gatunki roślin, których egzystencja jest poważnie zagrożona i należy zadbać o to, aby nie wyginęły całkowicie.

Występowanie zwierząt chronionych, zagrożonych lub rzadkich jest również ważną przesłanką w celu utworzenia na danym obszarze użytku ekologicznego. Dotyczy to zwłaszcza ich sezonowego przebywania (np. zimowanie nietoperzy) lub rozrodu (gady, płazy). Dla ich ochrony tworzy się zazwyczaj niewielki obszar ochronny.

Na terenach, na których prowadzenie racjonalnej gospodarki uprawowej lub łąkowo-pastwiskowej jest utrudnione z powodu nadmiernego uwilgotnienia albo zbyt małej miąższości lub dużej szkieletowości gleb, utworzenie użytków ekologicznych może być korzystne dla środowiska. Objęcie ochroną siedlisk nadmiernie uwilgotnionych, porośniętych roślinnością hydrofilną wpłynie na poprawę lokalnych bilansów wodnych oraz bogactwo biocenotyczne. Ze względu na wysokie koszty produkcji oraz małą wysokość plonów w takich warunkach, gospodarowanie na takim terenie jest nieopłacalne.

Wzniesienia terenu n.p.m. oraz zbyt duże spadki, uniemożliwiają uzyskiwanie odpowiednio wysokich plonów. Gospodarowanie staje się bardziej uciążliwe, nieopłacalne (wzrost kosztów produkcji) i niebezpieczne wraz ze wzrostem spadku terenu. Można przyjąć, że gruntów ornych nie należy lokalizować na spadkach przekraczających 12–15°

oraz na wzniesieniach przekraczających 850 m n.p.m. Dla trwałych użytków zielonych wielkości te wynoszą odpowiednio 25–30° oraz 1000 m n.p.m. [Koreleski 1993]. Przy wyższych spadkach i wzniesieniach, tereny te bowiem nie przedstawiają większego znaczenia gospodarczego i można je traktować jako użytki ekologiczne.

Walory estetyczne krajobrazu mogą również być kryterium tworzenia użytków ekologicznych. Ekosystemy trawiaste są zbiorowiskami wielogatunkowymi oraz należącymi do różnych rodzin botanicznych. Użytki zielone, na których nagromadzone są gatunki roślin kwiatowych pięknie kwitnących, o ciekawych kształtach i kolorach, mają duży wpływ na estetyzację środowiska przyrodniczego, tworząc tzw. dywany kwiatowe. Zazwyczaj żaden z gatunków roślin tam rosnących nie jest chroniony, jednak ze względu na niepowtarzalne piękno tereny te zasługują na to, aby traktować je jako użytki ekologiczne.

Tym sposobem ochrony powinny zostać również objęte niektóre nieużytki oraz odłogowane grunty rolne, na których wytworzyły się bogate zbiorowiska roślinne na skutek samozadarnienia. Należy również uwzględnić zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne będące miejscem gniazdowania ptaków, zasiedlania się różnych zwierząt oraz stanowiące często tzw. korytarze ekologiczne umożliwiające przemieszczanie się dzikich zwierząt. Obszary te nie mają większego znaczenia produkcyjnego, natomiast zwiększają bioróżnorodność oraz estetyzują krajobraz.

PROCEDURA TWORZENIA UŻYTKU EKOLOGICZNEGO

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody wstępne typowanie użytku ekologicznego ma miejsce przy sporządzaniu opracowania ekofizjograficznego lub waloryzacji przyrodniczej w ramach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Plan miejscowy oraz wspomniane studium przygotowują w sposób uproszczony tereny, na których możliwe będzie w przyszłości utworzenie użytków ekologicznych. Ma to na celu skuteczne zapobieganie przekształceniu gruntów, które stanowią potencjalne źródło obszarów chronionych.

Cykl ustanowienia użytku ekologicznego obejmuje 5 podstawowych kroków, którymi są: inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza, opracowanie dokumentacji, złożenie pisemnego wniosku, utworzenie i zatwierdzenie użytku, ewidencja i rejestracja obiektu.

Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza polega na zebraniu danych oraz waloryzacji przyrodniczej obiektu. Po wykonaniu inwentaryzacji i określeniu wartości przyrodniczej należy zdecydować, które fragmenty interesującego obszaru zasługują na objęcie ochroną prawną.

Następnym etapem jest przygotowanie dokumentacji użytku ekologicznego (przez osoby z odpowiednim przygotowaniem zawodowym) dla rady miasta, gminy, wojewody, która powinna zawierać: nazwę użytku (może być zwyczajowa nazwa lokalna), rodzaj obiektu oraz jego granice, lokalizację użytku (współrzędne geograficzne, położenie w układzie administracyjnym, w układzie administracji leśnej, w systemie kodowania danych przyrodniczych, np. ATPOL, UTM, na tle głównych regionalizacji przyrodniczych i geograficznych), przedstawienie roli przyrodniczej pełnionej przez obiekt, opis warunków siedliskowych (geologia, gleby, ukształtowanie powierzchni itp.), opis flory i fauny, ze szczególnym uwzględnieniem gatunków chronionych, ginących, zagrożonych i wyróżniających dany obiekt, opis istniejących zagrożeń dla obiektu, plan ochrony (zakazy i zalecenia obowiązujące na użytku ekologicznym, propozycje zasad postępowania, terminarz prac ochronnych).

Kolejnym krokiem jest złożenie pisemnego wniosku. Sporządzoną dokumentację wraz z wnioskiem, do którego musi być dołączona pisemna zgoda właściciela gruntu (lub zarządcy), na terenie którego użytek ma powstać oraz wypis z rejestru gruntów, przedkłada się w urzędzie wojewódzkim (wydział ochrony środowiska), jeżeli właścicielem terenu, na którym ma powstać użytek ekologiczny jest Skarb Państwa. W tym wypadku wniosek sprawdza i opiniuje wojewódzki konserwator przyrody, następnie wojewódzka Rada Ochrony Przyrody. Instytucje te mogą zażądać dodatkowych wyjaśnień lub uzupełnienia wniosku. Wniosek składa się we właściwym urzędzie gminy, jeżeli właścicielem terenu, na którym ma powstać ten użytek jest gmina. Procedura zatwierdzania jest wówczas dużo prostsza.

Wymogiem przy tworzeniu użytku jest także załączenie mapy ewidencyjnej oraz podanie numerów oraz dokładnej powierzchni wchodzących w jego skład działek. Dobrym poparciem wniosku są wszystkie opinie osób profesjonalnie zajmujących się ochroną przyrody, czyli pracowników placówek naukowych, dyrekcji parku krajobrazowego itp. Prawo do wnioskowania o utworzenie użytku ekologicznego mają nie tylko organizacje zajmujące się ochroną przyrody

(społeczne, stowarzyszenia obywateli), instytucje naukowe, ale także przedstawiciele Lasów Państwowych oraz osoby fizyczne.

Dalszym krokiem jest wydanie przez wojewodę poprzez rozporządzenia decyzji o utworzeniu użytku ekologicznego i jej publikacja w dzienniku urzędowym województwa, bądź też powołanie użytku uchwałą rady gminy.

Po wejściu w życie decyzji o utworzeniu użytku ekologicznego wprowadza się: zapis o obiekcie do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i do ewidencji gruntów (po uprzednim geodezyjnym wyznaczeniu granic w terenie), fakt objęcia terenu ochroną prawną w księgach wieczystych oraz zgłasza się obiekt do rejestru użytków ekologicznych i informuje o tym wojewódzkiego konserwatora przyrody. Ponadto każdy obiekt poddany ochronie powinien zostać oznakowany tablicami informacyjnymi w terenie (przedmiot ochrony, podstawy prawne, zakazy itp.).

ZASADY GOSPODAROWANIA UŻYTKAMI EKOLOGICZNYMI

Zgodnie z postanowieniami ustawy o ochronie przyrody [2004] użytki ekologiczne, podobnie jak wszystkie obiekty i tereny objęte ochroną, uwzględnia się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i tym samym ustala odrębne zasady gospodarowania tymi obszarami, co zabezpiecza je przed niezgodnym z przeznaczeniem wykorzystaniem.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się ustalenia dotyczące zagospodarowania obszaru poddanego ochronie, zawarte w rozporządzeniu wojewody lub uchwale rady gminy, tworzącej dany obiekt. Powinien on uwzględniać walory krajozabrazowe oraz wymagania ochrony środowiska przyrodniczego (o czym mówi ustawa o ochronie przyrody i ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym), jak również warunki utrzymania równowagi przyrodniczej i racjonalnej gospodarki zasobami środowiska (ustawa Prawo ochrony środowiska) [Cymerman, Kurowska 2003]. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (będącym prawem lokalnym, sporządzanym dla fragmentu gminy lub miasta) ustala się m.in. granice i zasady zagospodarowania użytku ekologicznego oraz szczególne warunki zagospodarowania terenu wynikające z potrzeb ochrony środowiska.

Dla użytków położonych na terenach leśnych zasady ochrony i koniecznych działań uwzględnione są w planach zarządzania lasu. Ustanawiając użytek ekologiczny, w uchwałach lub rozporządzeniach powołujących je do życia, określa się szczegółowe zasady gospodarowania – tj. ograniczenia, niezbędne zakazy i nakazy ich dotyczące. Ograniczenia i zakazy wynikające z ustawy o ochronie przyrody mogą odnosić się do: niszczenia lub przekształcania obiektu, wykonywania prac ziemnych, uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby, zaśmiecania i zanieczyszczenia obiektu, zmian stosunków wodnych, lokalizacji budownictwa. Organ tworzący użytek określa obowiązujące w nim zasady gospodarowania – niezbędne dla skutecznej ochrony obiektu. Wokół użytku ekologicznego można także, choć zdarza się to rzadko, utworzyć otulinę – strefę, w której będą obowiązywać konieczne ograniczenia. Użytki ekologiczne w zasadzie nie nadają się do gospodarczego wykorzystania. Wyjątek stanowią obszary roślinności łąkowo-pastwiskowej, które przekształcają się w dość krótkim czasie, na skutek naturalnej sukcesji, w zbiorowiska drzew i krzewów przy zaniechaniu ich koszenia bądź wypasu. W przypadku braku zakazu wstępu na dany teren możliwe jest niekiedy wykorzystywanie dla celów rekreacji i wypoczynku.

Należy dodać, iż użytki ekologiczne (np. obiekty zabezpieczające stanowiska roślin i zwierząt chronionych) znajdujące się na terenie nieruchomości powodują ograniczenia w korzystaniu z tych gruntów i tym samym obniżają ich wartość rynkową [Bajerowski, Cymerman 1997].

ZARZĄDZANIE UŻYTKAMI EKOLOGICZNYMI

Zarządzanie terenem użytków ekologicznych uzależnione jest głównie od tego, kto jest właścicielem nieruchomości, na której znajduje się chroniony obiekt.

Użytki ekologiczne tworzone są zazwyczaj na terenach należących do Skarbu Państwa, co ułatwia opiekę nad nimi. Użytki tworzone na terenach leśnych znajdują się pod zarządem nadleśnictwa. Niekiedy dany teren objęty ochroną należy do gminy.

Rzadko zdarza się, aby użytek ekologiczny był własnością osoby prywatnej. Związane jest to z trudnościami związanymi z aktywną ochroną oraz utworzeniem użytku na nieruchomości, będącej własnością osoby prywatnej, z uwagi na konieczną zgodę właściciela gruntu. Należy dodać, iż prawo pozwala niekiedy chronić przyrodę nawet

wbrew woli właścicieli, jeżeli ze względu na dobro przyrody jest to konieczne. Należy zatem dążyć do odkupywania przez gminy, lub Skarb Państwa terenów, na których znajdują się obiekty chronione bądź stosować czynniki ekonomiczne (zwolnienia podatkowe). W ostatnich latach obserwuje się przypadki wykupywania lub dzierżawienia cennych miejsc przez organizacje i stowarzyszenia zajmujące się ochroną środowiska, bądź roztaczanie nad nimi opieki przez szkoły lub harcerzy.

Zabiegi ochronne powinny być wykonywane wtedy, kiedy są niezbędne, a ich cel powinien być precyzyjnie określony oraz znajdować uzasadnienie w aktualnym stanie przyrody. W ekosystemach o charakterze naturalnym – lasy, zadrzewienia, torfowiska, zbiorniki i cieki wodne – powinna przeważać ochrona bierna. Najważniejsze jest zabezpieczenie nienaruszalności i ochrona przed szkodliwymi oddziaływaniami zewnętrznymi. Na torfowiskach oraz terenach bagiennych należy przede wszystkim zapewnić zachowanie stosunków wodnych. Należy również zapobiegać podejmowaniu w sąsiedztwie takich obszarów działań mających wpływ na stosunki wodne, np. rozległych zrębów zupełnych w lasach.

Czynności wynikające z planu ochrony wymagają rzetelnej wiedzy i systematyczności w wykonywaniu niezbędnych czynności. Dlatego też często opiekę nad użytkowaniem ekologicznym sprawuje któraś z organizacji propagujących tę formę ochrony. Z powodu ograniczenia lub utraty możliwości gospodarowania konieczne jest zapewnienie odpowiednich rekompensat właścicielom gruntów, na których zlokalizowane są użytki ekologiczne. Obszary, na których ustanawiane są użytki ekologiczne zwolnione są w naszym kraju z podatku rolnego oraz leśnego.

WNIOSKI

Użytki ekologiczne jako forma ochrony różnorodności przyrodniczych, pozostałości cennych ekosystemów ustanawiane są w ramach specjalnej procedury obejmującej kilka kroków od ich przyrodniczej inwentaryzacji po ewidencję i rejestrację obiektu. Użytki ekologiczne są rzadką formą ochrony przyrody w naszym kraju. Na przykład na obszarze bardzo zróżnicowanego i bogatego przyrodniczo województwa małopolskiego jest ich zaledwie 19. Obserwacje autora wskazują ponadto, że nie zawsze użytki te uwidocznione są w ewiden-

cji gruntów, a co za tym idzie w planie miejscowym – w związku z czym wiele terenów osobliwych przyrodniczo pozostaje nadal w niewłaściwym wykorzystaniu, bądź nawet podlega degradacji [Koreleski 2004]. Przyczyn tego stanu rzeczy można upatrywać w pewnej uciążliwości przestrzegania nakazów, zakazów i stosowania się do nałożonych ograniczeń gospodarczych obejmujących niekiedy także tereny przyległe. Lokalnie rysują się konflikty między przestrzeganiem zabiegów ochronnych, a oczekiwaniami i potrzebami społeczności lokalnych. Ze względu na to, że trudne jest uzyskanie zgody właściciela na utworzenie takiego użytku – większość obiektów tej formy ochrony przyrody jest własnością Skarbu Państwa, w tym najczęściej nadleśnictw [Koreleski 2001]. Niestety często zdarza się tak, że zainteresowanie użytkowaniem ekologicznym kończy się z chwilą wydania decyzji (wojewoda, rada gminy) o jego utworzeniu. Niekiedy zaniedbanie obiektu, nieprzestrzeganie przyjętych ustaleń, jest spowodowane nieuregulowaniem, przez pewien czas, stanu prawnego własności (przykład „Uroczyska w Rząsce”).

Przeprowadzone badania pozwalają wyciągnąć następujące wnioski – postulaty dotyczące racjonalizacji zarządzania użytkami ekologicznymi w Polsce:

- konieczne jest upowszechnianie tworzenia użytków ekologicznych jako formy ochrony cennej przyrody, często zagrożonej degradacją,
- należy ściśle egzekwować obowiązek uwzględniania tych obiektów w ewidencji gruntów i w planach miejscowych,
- celowym byłoby utworzenie monitoringu użytków ekologicznych oraz powierzenie zarządu i kontroli nad nimi wyspecjalizowanym służbom ochrony przyrody (sozologów, ekologów), przy współpracy z młodzieżą szkolną i harcerzami itp.,
- uzasadnione jest wprowadzenie dalszych materialnych zachęt (oprócz zwolnień podatkowych) sprzyjających tworzeniu i zarządzaniu użytkami ekologicznymi, a w uzasadnionych przypadkach także przymusowy wykup przez Państwo.

Użytki ekologiczne wymagają szczególnego traktowania, gdyż stanowią istotną wartość społeczną – warunkując wyższą jakość środowiska, wspierając efekty gospodarowania (np. obiekty wodne), czy stwarzając nowe perspektywy wykorzystania przestrzeni (rekreacja, edukacja).

BIBLIOGRAFIA

- Bajerowski, Cymerman R. *Wycena i gospodarowanie nieruchomościami na obszarach cennych ekologicznie*. Wyd. Zachodnie Centrum Organizacji, Olsztyn–Zielona Góra 1997.
- Cymerman R., Kurowska. *Wycena nieruchomości a ochrona środowiska – ograniczenia w korzystaniu z nieruchomości wynikające z występowania prawnych form ochrony – odszkodowania*. Rzeczoznawca Majątkowy nr 36, 2003, s. 31–33.
- Koreleski K. *Przyrodnicze podstawy użytkowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej*. Wyd. III AR Kraków 1993.
- Koreleski K. *Szczególne formy ochrony przyrody jako element struktury funkcjonalno-przestrzennej w województwie małopolskim*. Zesz. Nauk. AR w Krakowie, nr 384, seria Geodezja, z. 20, 2001, s. 37–46.
- Koreleski K. *Funkcjonowanie użytków ekologicznych w przestrzeni wiejskiej*. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, PAN, Kraków 2004, s. 43–52.
- Ostrowski J., Mościcka A. *Przydatność zasobów baz danych o glebach marginalnych i terenach mokradłowych do identyfikacji użytków ekologicznych w skali regionalnej*. Konf. Naukowa, Żywiec–Moszczenia 21–22.V.2002,
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.* Dz.U. nr 92, poz. 880.

Prof. dr hab. Krzysztof Koreleski, prof. zwyczaj.
Katedra Planowania, Organizacji i Ochrony Terenów Rolniczych
Akademia Rolnicza w Krakowie
Al. Mickiewicza 24/28, 30-059 Kraków
Tel. 633-40-60; e-mail:Koreleski@ar.krakow.pl

Recenzent: *Prof. dr hab. Władysława Stola*

Krzysztof Koreleski

PRINCIPLES OF THE ECOLOGICAL SITES CREATION AND MANAGEMENT IN POLAND SUMMARY

SUMMARY

The paper outlines the genesis, the subject of protection and criteria of delimitation of ecological sites – e.g. small areas of unique values of natural environment. The author presents procedures of their creation (from natural inventory to registra-

tion) and institutions participating in this process. The paper discusses management principles of the ecological sites management and their link to planning documents – based on bans, orders and limitations. Ecological sites are not productively used and their management depends on the ownership of land on which they are situated (state, commune, private owner). It is generally difficult to obtain owner's consent for the creation of such site and therefore the majority of objects is owned by the state, especially by the forest district administration. The cases of purchasing or leasing ecologically valuable sites by the social organizations also occur.

The observations prove, that ecological sites are not always registered in land cadastre and in local plans.

In conclusion author postulates:

- dissemination of ecological sites as the form of precious nature protection,
- observing of the obligation of their recording,
- creation of ecological sites monitoring and delegating their management to the nature protection services.

The ecological sites are of the intrinsic value for the society, because they ascertain higher quality of environment, sometimes support economic effects or serve the aims of recreation and teaching.

Key words: ecological sites, genesis, creation, management